

ARTHUR SCHNITZLER
PROFESSOR BERNHARDI
Komedie in vijf bedrijven

Vertaling Tom Kleijn

PERSONEN

DR. BERNHARDI, professor in de interne geneeskunde, directeur van het Elisabethinum

Verder verbonden aan het Elisabethinum:

DR EBENWALD, professor in de chirurgie, onderdirecteur

DR. CYPRIAN, professor in de neurologie

DR. PFLUGFELDER, professor in de oogheelkunde

DR. FILITZ, professor in de gynaecologie

DR. TUGENDVETTER, professor in de dermatologie

DR. LÖWENSTEIN, docent in de kindergeneeskunde

DR. SCHREIMANN, docent in de keel-, neus- en oorgeneeskunde

DR. ADLER, docent in de pathologische anatomie

DR. OSKAR BERNHARDI & DR. KURT PFLUGFELDER, assistenten van Bernhardi

DR. WENGER, assistent van Tugendvetter

HOCHROITZPOINTNER, kandidaat in de medicijnen

LUDMILLA, verpleegster

PROFESSOR DR. FLINT, Minister van Onderwijs

HOFRAAD DR. WINKLER, van het Ministerie van Onderwijs

FRANZ REDER, pastoor van de H.Floriankerk

DR. GOLDENTHAL, advocaat

DR. FEUERMANN, districtsarts in Oberhollabrunn

KULKA, een journalist

EEN BEDIENDE bij Bernhardi

EEN BEDIENDE in het Elisabethinum

EEN BEDIENDE in het Ministerie van Onderwijs

Wenen omtrent 1900

EERSTE BEDRIJF

(Een niet al te grote voorkamer die naar een ziekenzaal leidt. Rechts een deur naar de gang. Op de achtergrond een deur naar de ziekenzaal. Links een tamelijk breed raam. Iets links uit het midden een langwerpige tafel, waarop een dik register ligt, bovendien mappen met rapporten van zieken, dossiers en allerlei papieren. Naast de toegangsdeur een kapstok. In de hoek rechts een ijzeren kachel. Naast het raam een breed wandmeubel, op de bovenste plank een standaard met reageerbuisjes; daarnaast enige medicijnflessen. Op de onderste planken boeken en tijdschriften. Aan beide zijden van de middelste deur een gesloten kast. Aan de kapstok hangt een witte doktersjas, een overjas, een hoed. Boven het wandmeubel een tamelijk oude foto van het college van professoren. Enige stoelen naar behoefte.)

(Zuster Ludmilla, ongeveer 28, tamelijk knap, bleek, met grote soms wat vochtige ogen, juist bij het wandmeubel bezig.

Uit de ziekenzaal komt Hochroitzpointner, een jongeman van 25, gemiddelde lengte, dik, kleine snor, litteken op zijn wang, knijpbril, bleek, zijn haar zeer keurig gekamd.)

HOCHROITZPOINTNER

De Professor is er nog altijd niet? Die hebben vandaag veel tijd nodig beneden. *(Bij de tafel, slaat een van de mappen open.)* Dat is nu al de derde lijkschouwing in acht dagen. Heel wat voor een afdeling met twintig bedden. En morgen hebben we er weer een.

ZUSTER

Gelooft U, dokter? De bloedvergiftiging?

HOCHROITZPOINTNER

Ja. Is er overigens aangifte gedaan?

ZUSTER

Natuurlijk, dokter.

HOCHROITZPOINTNER

Bewijsbaar was er niets. Maar het was vast een clandestiene ingreep. Ja, zuster, daar buiten in de wereld komen allerhande dingen voor. *(Hij merkt een geopend pakket op, dat op tafel ligt.)* Ah, daar zijn de uitnodigingen voor ons bal. *(Leest.)* Onder het beschermvrouwschap van Vorstin Stixenstein. Wel, komt u ook naar ons bal, zuster?

ZUSTER *(glimlacht)*

Dat denk ik niet, dokter.

HOCHROITZPOINTNER

Is het u verboden om te dansen?

ZUSTER

Nee, dokter. Wij zijn toch geen religieuze orde. Ons wordt niets verboden.

HOCHROITZPOINTNER *(met een lepe blik op haar)*

Zo, helemaal niets?

ZUSTER

Maar het zou toch niet passen. En bovendien, daar staat ons hoofd toch niet naar, in ons beroep.

HOCHROITZPOINTNER

Ja, waarom nu niet? Wat zouden wij dan moeten zeggen, wij dokters? Neemt u nu bijvoorbeeld eens dokter Adler. Die is zelfs patholoog-anatoom en een heel geschikt mens. Overigens, ik heb ook nergens een beter humeur dan in de snijzaal.

(Dr. Oscar Bernhardi van rechts, 25 jaar, tamelijk elegant, met een vriendelijke, maar iets onzekere manier van doen.)

OSCAR

Goedemorgen.

HOCHROITZPOINTNER & ZUSTER

Goedemorgen, dokter.

OSCAR

Vader komt zo.

HOCHROITZPOINTNER

Dus al afgelopen beneden, dokter? Wat is er dan geconstateerd, als ik vragen mag?

OSCAR

De tumor is in de nier begonnen en nog niet uitgezaaid.

HOCHROITZPOINTNER

Dus men had eigenlijk nog kunnen opereren?

OSCAR

Ja, *kunnen* -

HOCHROITZPOINTNER

Als professor Ebenwald daar ook aan had geloofd ...

OSCAR

... was de lijkschouwing acht dagen eerder geweest. *(Bij de tafel.)* Ah, daar zijn de uitnodigingen voor ons bal. Waarom die lieden dat hierheen sturen ... ? !

HOCHROITZPOINTNER

Het bal van de Elisabeth-kliniek belooft dit jaar een van de meest elegante carnavalsfeesten van het seizoen te worden. Staat al in de krant. U heeft toch een wals aan het comité gewijd, naar verluidt.

OSCAR *(maakt een afwerend gebaar)*

Maar - *(In de richting van de ziekenzaal.)* Nog wat nieuws daar?

HOCHROITZPOINTNER

De bloedvergiftiging is een aflopende zaak.

OSCAR

Och ja ...*(betreurend)* Daar was niets aan te doen.

HOCHROITZPOINTNER

Ik heb haar een kamferinjectie gegeven.

OSCAR

Ja, de kunst om het leven te verlengen, die beheersen wij.

(Van rechts Professor Bernhardi, in de vijftig, grijzende baard, sluike, niet te lang haar, in zijn gedrag meer een man van de wereld dan een geleerde. Dokter Kurt Pflugfelder, zijn assistent, 27 jaar, snor, litteken op de wang, levendig en tezelfdertijd wat streng in zijn manier van doen. Algemene begroeting.)

BERNHARDI *(nog in de deuropening)* Maar ...

(Zuster neemt zijn overjas, die hij los over zijn schouders draagt, af en hangt hem aan de kapstok.)

KURT

Welnu, ik weet dat nog zo niet, professor. Dokter Adler was het toch liever geweest als de diagnose van professor Ebenwald had geklopt.

BERNHARDI *(glimlachend)*

Maar, beste dokter Pflugfelder! Overall bespeurt u verraad. Wat moet er toch van u terechtkomen met uw wantrouwen?

HOCHROITZPOINTNER

Goedemorgen, professor.

BERNHARDI

Goedemorgen.

HOCHROITZPOINTNER

Hoor net van dokter Oscar, dat we gelijk hebben gekregen.

BERNHARDI

Ja, waarde collega. Maar tezelfdertijd hebben *wij* toch ook ongelijk gekregen? Of loopt u geen stage meer bij professor Ebenwald?

OSCAR

Dokter Hochroitzpointner loopt toch stage op bijna alle afdelingen.

BERNHARDI

Dan moet u wel over veel voorkeuren beschikken. (*Hochroitzpointner perst zijn lippen op elkaar, Bernhardi legt lichtjes een hand op zijn schouder, vriendelijk*)

En, wat is er dan voor nieuws?

HOCHROITZPOINTNER

Met de bloedvergiftiging gaat het tamelijk slecht.

BERNHARDI

Dan leeft dat arme meisje dus nog?

KURT

Ze hadden haar beter op de afdeling gynaecologie kunnen houden.

OSCAR

Daar was gisteren geen bed vrij.

HOCHROITZPOINTNER

Wat moeten we dan eigenlijk als doodsoorzaak vermelden?

OSCAR

Wel, bloedvergiftiging natuurlijk.

HOCHROITZPOINTNER

En de oorzaak van de bloedvergiftiging? Omdat het waarschijnlijk toch een clandestiene ingreep was ...

BERNHARDI (*die ondertussen op de tafel enige documenten heeft ondertekend, die de Zuster hem voorlegde*)

Dat konden wij niet aantonen. Een verwonding was niet te constateren. Er is aangifte gedaan, daarmee is voor ons de zaak afgedaan. En voor dat arme mens daarbinnen ... was dat al eerder. (*Hij staat op en wil naar de ziekenzaal. Professor Ebenwald komt op, een zeer groot, slank mens, tegen de 40, een jas om zijn schouders, korte baard, bril, praat als een welopgevoed man en met af en toe een iets overdreven Oostenrijks accent.*)

EBENWALD

Goedemorgen. Is misschien - Oh, daar is u, meneer de directeur.

BERNHARDI

Goedendag, collega.

EBENWALD

Heeft meneer de directeur een minuutje tijd voor me?

BERNHARDI

Nu?

EBENWALD (*dichter bij hem*)

Als het mogelijk is. Het handelt namelijk over de herbezetting van de afdeling Tugendvetter.

BERNHARDI

Heeft dat zo'n haast? Wanneer mijn waarde collega mij misschien over een half uur in mijn kantoor -

EBENWALD

Ja, als ik dan niet net mijn college had, meneer de directeur.

BERNHARDI (*na even nagedacht te hebben*)

Ik ben binnen snel klaar. Als u hier misschien even wilt wachten, collega.

EBENWALD

Natuurlijk, natuurlijk.

BERNHARDI (*tegen Oscar*)

Heb jij dokter Hochroitzpointner het rapport van de lijkschouwing al gegeven?

OSCAR

O ja, juist. (*pakt het uit zijn zak.*) Weest u alstublieft zo goed, collega, en schrijft u het meteen in.

HOCHROITZPOINTNER

Natuurlijk.

(Bernhardi, Oscar, Kurt en Zuster in de ziekenzaal. Hochroitzpointner gaat zitten en haalt een pen tevoorschijn. Ebenwald is naar het raam gelopen, kijkt naar beneden, poetst zijn brilleglazen.)

HOCHROITZPOINTNER (*gedienstig*)

Wil de professor niet plaatsnemen?

EBENWALD

Laat u zich niet storen, Hochroitzpointner. En, hoe staat het er mee?

HOCHROITZPOINTNER (*staat op*)

Dank u, dank u, professor. Zoals het nu eenmaal gaat, een paar weken voor het laatste examen.

EBENWALD

Wel, er zal u wel niets overkomen - met uw ijver.

HOCHROITZPOINTNER

Ja, in de praktijk voel ik me redelijk zeker, maar de droge theorie, professor.

EBENWALD

O dat. Wel, was ook nooit mijn sterkste kant. (*Dichter bij hem*) Als het u geruststelt, ik ben toentertijd voor fysiologie zelfs gestraald. U ziet, het schaadt de carrière niet bijzonder.

(Hochroitzpointner lacht verheugd, terwijl hij weer gaat zitten.)

EBENWALD *(kijkt Hochroitzpointner over de schouder)*

Rapport van de lijkschouwing?

HOCHROITZPOINTNER

Inderdaad, professor.

EBENWALD

Grote vreugde in Israël - niet waar?

HOCHROITZPOINTNER *(onzeker)*

Hoe bedoelt u, professor?

EBENWALD

Wel, omdat de afdeling Bernhardi heeft gewonnen.

HOCHROITZPOINTNER

Ah, de professor bedoelt dat de tumor niet uitgezaaid was.

EBENWALD

En daadwerkelijk in de nier is begonnen.

HOCHROITZPOINTNER

Maar met absolute zekerheid was die diagnose toch niet te stellen. Het was toch meer, als ik het zo mag zeggen, giswerk.

EBENWALD

Maar Hochroitzpointner, giswerk -! Hoe kunt u -! Intuïtie noemt men dat! Diagnostisch inzicht!

HOCHROITZPOINTNER

En te opereren was het toch in geen geval meer.

EBENWALD

Uitgesloten. Dat kunnen die zich in het ziekenhuis hier tegenover permitteren, zulke experimenten, maar wij in een betrekkelijk jong zogezegd privé-instituut - Weet u, beste collega, er zijn van die gevallen waarin altijd alleen de internisten voor opereren zijn. In plaats daarvan opereren wij in hun ogen dan altijd teveel. - Maar schrijft u rustig verder.

(Hochroitzpointner begint te schrijven.)

EBENWALD

O ja, neemt u mij niet kwalijk dat ik u nog een keer stoort. U loopt natuurlijk ook stage op de afdeling Tugendvetter?

HOCHROITZPOINTNER

Ja, professor.

EBENWALD

Ik zou u namelijk in vertrouwen willen vragen. Hoe geeft dokter Wenger eigenlijk college?

HOCHROITZPOINTNER

Dokter Wenger?

EBENWALD

Nu ja, hij vervangt de oude toch vaker, als die net dringend op jacht moet of bij een of andere prins wordt geroepen, als die wat heeft opgelopen.

HOCHROITZPOINTNER

Ja natuurlijk, dan geeft dokter Wenger college.

EBENWALD

Dus, hoe geeft hij dan college?

HOCHROITZPOINTNER (*onzeker*)

Eigenlijk heel goed.

EBENWALD

Zo.

HOCHROITZPOINTNER

Misschien iets te - te geleerd. Maar heel levendig. Natuurlijk -maar, ik kan me misschien niet veroorloven over een toekomstig diensthoofd -

EBENWALD

Hoezo toekomstig diensthoofd? Dat is nog helemaal niet beslist. Er zijn ook andere. En overigens, dit is toch een privé-gesprek. We zouden evengoed in het café hier tegenover met elkaar kunnen zitten babbelen. Wel, praat u vrijuit. Wat heeft u tegen dokter Wenger? De stem van het volk is de stem van god.

HOCHROITZPOINTNER

Wel, tegen zijn manier van college geven heb ik niet zoveel, maar zo zijn hele manier van doen. Weet u, professor, hij doet gewoon zo arrogant.

EBENWALD

Aha. Wat u bedoelt, beste collega, is waarschijnlijk hetzelfde als wat mijn neef onlangs in het parlement zo treffend het "jargon van de joodse ziel" heeft genoemd.

HOCHROITZPOINTNER

Ah, heel goed. Jargon van de joodse ziel. (*Bemoedigd.*) Maar hij kent ook andere, die dokter Wenger.

EBENWALD

Dat wil niets zeggen. We leven nu eenmaal in een samenleving met vele dialecten.

(*Bernhardi, Oscar, Kurt en de Zuster komen uit de ziekenkamer.*)

BERNHARDI

Zo, hier ben ik, collega. (*Zuster legt hem een blad papier voor om te ondertekenen.*) Wat is er? Nog iets? O ja. Dus, verontschuldigt u mij nog even, collega. (*terwijl hij ondertekent.*) Het is toch altijd weer verbazingwekkend. (*tegen Ebenwald.*) Daarbinnen hebben we namelijk een bloedvergiftiging liggen. Achttienjarig meisje. Volledig bij bewustzijn. Zou willen opstaan, gaan wandelen, vindt zichzelf helemaal gezond. En de pols is niet meer te voelen. Binnen een uur kan het afgelopen zijn.

EBENWALD (*geroutineerd*)

Dat zien we vaker.

HOCHROITZPOINTNER (*gedienstig*)

Zal ik haar misschien nog een kamferinjectie geven?

BERNHARDI (*hem rustig aankijkend*)

U had zich de vorige ook al kunnen besparen. (*hem geruststellend.*) Overigens, misschien heeft u haar het gelukkigste uur van haar leven bezorgd. Goed, ik weet het, ook dat was niet uw bedoeling.

HOCHROITZPOINTNER (*geïrriteerd*)

Ja, waarom niet, meneer de directeur? Men is tenslotte toch niet alleen vleeshouwer.

BERNHARDI

Ik kan me niet herinneren u een verwijt in die richting gemaakt te hebben.

(*Een blik tussen Hochroitzpointner en Ebenwald.*)

BERNHARDI (*tegen de Zuster*)

Heeft ze familie?

ZUSTER

Er is tijdens die drie dagen niemand hier geweest.

BERNHARDI

Ook haar vrijer niet?

KURT

Die zal wel uitkijken.

OSCAR

Ze heeft hem niet één keer genoemd. Wie weet of ze hem bij naam kent.

BERNHARDI

En zo iets heeft dan ook ooit liefdesgeluk geheten. (*Tegen Ebenwald.*) Wel, ik sta tot uw beschikking, collega.

OSCAR

Pardon vader, komt u dan nog een keer naar boven? Omdat ze het zo nadrukkelijk vroeg.

BERNHARDI

Ja, ik kom nog eens kijken.

(Kurt is naar het wandmeubel gelopen en is daar met twee reageerbuisjes bezig. Oscar gaat bij hem staan, ze praten met elkaar en gaan kort daarop weer naar de ziekenzaal.)

ZUSTER *(tegen Hochroitzpointner)*

Ik ga nu de eerwaarde halen.

HOCHROITZPOINTNER

Ja, gaat u maar. Als u te laat komt, is het ook geen ramp. *(Zuster af. Hochroitzpointner pakt enige ziekenrapporten uit een map en loopt de ziekenzaal binnen.)*

EBENWALD *(is heel ongeduldig geworden)*

Welnu, de zaak is namelijk deze, meneer de directeur. Ik heb van professor Hell uit Graz een brief gekregen, hij zou ertoe geneigd zijn een aanstelling als opvolger van Tugendvetter aan te nemen.

BERNHARDI

Ah, hij zou ertoe geneigd zijn.

EBENWALD

Inderdaad meneer de directeur.

BERNHARDI

Heeft iemand hem gevraagd?

EBENWALD

Ik was zo vrij - als oude vriend en studiegenoot.

BERNHARDI

Maar u hebt hem toch wel als privé persoon geschreven?

EBENWALD

Vanzelfsprekend, meneer de directeur. Er is immers voorlopig nog geen besluit genomen. In elk geval vond ik dat ik daartoe het recht had, te meer omdat mij bekend is dat professor Tugendvetter zelf met enige sympathie tegenover de kandidatuur van Hell staat.

BERNHARDI *(wat scherp)*

Professor Tugendvetter begint zijn nieuwe betrekking aan het algemeen ziekenhuis hier aan de overkant pas in het begin van het derde trimester. Ons gesprek over dit onderwerp - en als ik mij een opmerking mag veroorloven - ook uw briefwisseling, collega, met professor Hell - lijkt mij vandaar een beetje voorbarig. En we hoeven ons des te minder te overhaasten in deze zaak omdat Tugendvetters huidige assistent, dokter Wenger, al meermaals en op voortreffelijke wijze blijkt gegeven van zijn bekwaamheid hem op zijn minst te kunnen vervangen.